

Centralna Komisja Egzaminacyjna
w Warszawie

EGZAMIN GIMNAZJALNY 2004

WYNIKI KRAJOWE

Warszawa, sierpień 2004 r.

Wstęp

Niniejsza informacja ma na celu prezentację danych dotyczących egzaminu, w tym wyników uzyskanych przez uczniów i szkoły, z uwzględnieniem opanowania sprawdzanych umiejętności.

Egzamin gimnazjalny jest częścią systemu oceniania zewnętrznego.

Celem egzaminu jest:

- sprawdzenie opanowania umiejętności i wiadomości określonych w standardach wymagań egzaminacyjnych z zakresu przedmiotów humanistycznych i z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych,
- wpływanie na proces nauczania (uczenia się) poprzez dostarczenie informacji zwrotnej na temat jakości kształcenia,
- dostarczenie zobiektywizowanej, porównywalnej informacji o osiągnięciach szkolnych uczniów gimnazjów, wykorzystywanej także podczas rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych.

Egzamin jest przeprowadzany przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Ma formę pi-semną. Składa się z dwóch części. W części pierwszej obejmuje umiejętności i wiadomości z zakresu przedmiotów humanistycznych oraz ścieżek edukacyjnych powiązanych z tymi przedmiotami, w części drugiej – umiejętności i wiadomości z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz ścieżek edukacyjnych powiązanych z tymi przedmiotami.

Egzamin jest powszechny i obowiązkowy. Uczniowie bez zaburzeń i odchyłeń rozwojowych otrzymują w całym kraju takie same arkusze egzaminacyjne. Przygotowane zostały również arkusze dla uczniów z dysfunkcjami: upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, słabo widzących, niewidomych, słabo słyszących i niesłyszących. Dostosowano także klasyfikację błędów i kryteria przyznawania punktów dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Podstawę egzaminu stanowią jednolite w całym kraju standardy wymagań egzaminacyjnych (DzU z 2001 r. nr 92, poz. 1020; z 2003 r. nr 90, poz. 846). Sprawdzanie prac uczniów jest oparte na jasno określonych, ujednoliconych kryteriach punktowania, przy zachowaniu zasady sprawdzania prac przez specjalnie przygotowanych i wpisanych do ewidencji egzaminatorów, nie będących nauczycielami szkoły, do której uczęszczał egzaminowany, oraz odczytywania kart odpowiedzi przez elektroniczne czytniki. Pozwala to na porównywanie wyników uzyskanych przez poszczególnych uczniów, co jest tym bardziej istotne, że szkoły przyjęły rozmaite programy nauczania i podręczniki, programy wychowawcze oraz systemy oceniania.

Wyniki uzyskane przez uczniów nie mają wpływu na ich promocję. Każdy, kto przystąpił do egzaminu, otrzymuje opis opanowania objętych sprawdzaniem umiejętności i wiadomości. Zapisany on jest w postaci liczby punktów uzyskanych w poszczególnych obszarach *standardów*. Pozwala nie tylko na uczniowską i nauczycielską refleksję dotyczącą dotychczasowego kształcenia, ale – jako sformułowana poza szkołą bezstronna informacja o osiągnięciach uczniów – jest brany pod uwagę przy rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych.

Organizacja egzaminu

Zasady i tryb przeprowadzania egzaminu określa *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 marca 2001 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych* (DzU nr 29, poz. 323, zm.: DzU nr 128, poz. 1419, z 2002 r. nr 46, poz. 433, nr 155, poz. 1289, nr 214, poz. 1807, z 2003 r. nr 26, poz. 225) oraz opracowane na podstawie tego rozporządzenia i przyjęte 10 lutego 2003 r. przez dyrektora CKE i dyrektorów OKE *Procedury organizowania i przeprowadzania sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w trzeciej klasie gimnazjum*.

W 2004 roku przebieg egzaminu nadzorowało 21 662 zespołów w części humanistycznej i 21 659 w części matematyczno-przyrodniczej. Z informacji uzyskanych podczas badań od okręgowych komisji egzaminacyjnych wynika, że niemal we wszystkich placówkach egzamin przebiegał zgodnie z *procedurami*.

Do sprawdzenia rozwiązanych przez uczniów zadań otwartych komisje okręgowe powołały łącznie 620 zespołów egzaminatorów (318 w części humanistycznej egzaminu i 302 w części matematyczno-przyrodniczej), w których skład weszło ogółem 12 878 odpowiednio przeszkolonych i wpisanych do ewidencji OKE egzaminatorów zewnętrznych.

Weryfikacji pracy wszystkich egzaminatorów, zarówno pod względem poprawności stosowania schematu punktowania, jak i technicznej poprawności oraz kompletności zaznaczeń na kartach odpowiedzi, dokonywały osoby specjalnie w tym celu wytypowane przez komisje okręgowe z grona doświadczonych egzaminatorów, którzy w latach ubiegłych nie popełnili błędów w punktowaniu zadań (tzw. weryfikatorzy), a także przewodniczący zespołów egzaminacyjnych.

Opis zestawów egzaminacyjnych

Większość uczniów przystępujących do egzaminu korzystała z arkuszy standardowych (GH-A1(B1, C1)-042 i GM-A1(B1, C1)-042). Zgodnie z *rozporządzeniem* dostosowano również egzamin dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi.

Zestaw zadań z zakresu przedmiotów humanistycznych skonstruowany wokół tematu *Moda ma swoją historię* był przeznaczony do sprawdzenia opanowania przez uczniów kończących trzecią klasę gimnazjum umiejętności i wiadomości opisanych w *standardach* i podstawie programowej. Zadania obejmowały umiejętności i wiadomości zawarte w podstawie programowej następujących przedmiotów: języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, plastyki oraz ścieżek edukacyjnych: czytelniczej i medialnej, filozoficznej, europejskiej oraz kultury polskiej na tle tradycji śródziemnomorskiej. Podstawę tworzenia zadań stanowiły spójne z motywem przewodnim arkusza teksty kultury (2 fragmenty tekstów literackich, fragment tekstu popularnonaukowego, reprodukcja obrazu D. Velázquezego *Las Meninas – Panny dworskie* oraz ilustracje wytworów sztuki użytkowej XIX i XX wieku). Zadania rozszerzonej odpowiedzi wymagały zredagowania tekstu użytkowego (zaproszenia) i napisania rozprawki.

Zestaw egzaminacyjny zawierał 31 zadań, wśród których było 20 zadań wyboru wielokrotnego oraz 11 zadań, w których uczeń samodzielnie formułował odpowiedź.

W obszarze **czytanie i odbiór tekstów kultury** test sprawdzał następujące umiejętności i wiadomości:

- czytanie różnych tekstów na poziomie dosłownym i przenośnym,
- dostrzeganie podobieństw między różnymi tekstami kultury,

- odczytywanie intencji nadawcy,
- odróżnianie faktów od opinii,
- interpretowanie różnych tekstów kultury pod kątem wskazanego problemu,
- wyszukiwanie informacji zawartych w różnych tekstach kultury,
- rozpoznawanie środków artystycznych służących określonej funkcji w utworze literackim,
- odczytywanie funkcji użytych w dziele plastycznym środków artystycznych,
- wskazywanie prawidłowego związku przyczynowo-skutkowego,
- dostrzeganie kontekstów niezbędnych do interpretacji tekstów kultury,
- dostrzeganie wartościowania w tekstach kultury.

W obszarze **tworzenie własnego tekstu** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- przekształcanie tekstu,
- wnioskowanie na podstawie informacji z różnych źródeł,
- redagowanie tekstu użytkowego (zaproszenia),
- redagowanie dłuższej formy wypowiedzi (rozprawki),
- formułowanie argumentów,
- dostosowywanie stylu do sytuacji komunikacyjnej i formy wypowiedzi,
- pisanie poprawne pod względem leksykalnym, frazeologicznym i składniowym oraz ortograficznym i interpunkcyjnym.

Zestaw zadań z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych był przeznaczony do sprawdzenia opanowania przez uczniów kończących trzecią klasę gimnazjum umiejętności i wiadomości opisanych w *standardach* i podstawie programowej kształcenia ogólnego. Zestaw składał się z 34 zadań, w tym 25 zadań zamkniętych wyboru wielokrotnego i 9 zadań otwartych, których rozwiązanie wymagało samodzielnego formułowania odpowiedzi. Autorzy arkusza wykorzystali przy konstruowaniu zadań tabele, diagram kołowy, wykresy, rysunki (zestawy rysunków) i mapę.

W obszarze **umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- wybieranie odpowiednich terminów do opisu zjawisk i obiektów przyrodniczych oraz zachowań organizmów,
- wykonywanie obliczeń w sytuacjach praktycznych, w tym: stosowanie w praktyce własności działań, operowanie procentami i posługiwanie się jednostkami miar,
- posługiwanie się własnościami figur, w tym: obliczanie miar figur płaskich.

W obszarze **wyszukiwanie i stosowanie informacji** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- odczytywanie informacji przedstawionych w formie rysunku,
- operowanie informacją, w tym: analizowanie, interpretowanie, przetwarzanie i porównywanie informacji.

W obszarze **wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- wskazywanie prawidłowości w procesach, w funkcjonowaniu układów i systemów, w tym: wskazywanie warunków występowania procesów, wykorzystywanie zasad i praw do objaśniania zjawisk,
- posługiwanie się językiem symboli i wyrażeń algebraicznych, w tym: zapisywanie przebiegu reakcji za pomocą równań chemicznych, zapisywanie związków między wielkościami za pomocą układów równań,

- stosowanie zintegrowanej wiedzy do objaśniania zjawisk przyrodniczych, w tym: wskazywanie współczesnych zagrożeń dla zdrowia człowieka i środowiska przyrodniczego

W obszarze *stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów* sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- analizowanie sytuacji problemowej, w tym: określenie danych i szukanych, określenie celu,
- tworzenie i realizowanie planu rozwiązania, w tym: układanie i wykonywanie procedur osiągnięcia celu.

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów

W dniach 5 i 6 maja 2004 roku przystąpili do niego uczniowie trzecich klas gimnazjów. Do części pierwszej egzaminu przystąpiło łącznie 554 437 uczniów, do części drugiej – 552 888 uczniów.

Tabela 1.

Uczestnicy egzaminu według województw, części egzaminu i arkuszy egzaminacyjnych

Zestaw Województwo	Część humanistyczna							Część matematyczno-przyrodnicza						
	A,B,C1	A4	A5	A6	A7	A8	Razem	A,B,C1	A4	A5	A6	A7	A8	Razem
dolnośląskie	38 466	18	8	2	61	590	39 145	38 463	17	8	2	61	590	39 141
kujawsko-pomorskie	29 686	28	12	4	49	840	30 619	29 676	28	12	4	49	841	30 610
lubelskie	33 497	14	14	2	34	485	34 046	33 191	14	14	2	34	486	33 741
lubuskie	29 686	17	4	0	14	333	15 307	14 918	17	4	0	14	335	15 288
łódzkie	33 411	10	6	1	61	733	34 222	33 421	10	6	1	61	733	34 232
małopolskie	47 575	50	16	8	100	906	48 655	47 412	50	16	8	100	905	48 491
mazowieckie	67 943	30	12	11	106	1059	69 161	67 906	30	12	11	106	1039	69 104
opolskie	14 200	10	11	0	7	332	14 560	14 192	10	11	0	7	331	14 551
podkarpackie	34290	21	11	0	31	515	34 868	33 768	21	11	0	31	515	34 346
podlaskie	18 802	5	1	0	15	249	19 072	18 660	5	1	0	15	249	18 930
pomorskie	31 953	27	11	0	49	684	32 724	31 958	27	11	0	49	684	32 729
śląskie	62 656	82	33	2	118	1227	64 118	62 569	82	33	2	119	1225	64 030
świętokrzyskie	18 804	4	4	0	20	338	19 170	18 757	4	4	0	20	338	19 123
warmińsko-mazurskie	22 320	8	7	0	50	517	22 902	22 264	8	8	0	50	520	22 850
wielkopolskie	50 305	35	12	6	55	1142	51 555	50 225	35	12	6	55	1120	51 453
zachodniopomorskie	23 667	9	10	4	59	564	24 313	23 623	9	10	4	59	564	24 269
Razem	542 514	368	172	40	829	10514	554 437	541 003	367	173	40	830	10475	552 888

Uwaga:

A,B,C1 – arkusz egzaminacyjny standardowy dla uczniów bez dysfunkcji i dla uczniów z dysleksją rozwojową

A4 – arkusz egzaminacyjny dla uczniów słabo widzących (czcionka Times New Roman, 16 punktów)

A5 – arkusz egzaminacyjny dla uczniów słabo widzących (czcionka Times New Roman, 24 punkty)

A6 – arkusz egzaminacyjny dla uczniów niewidomych

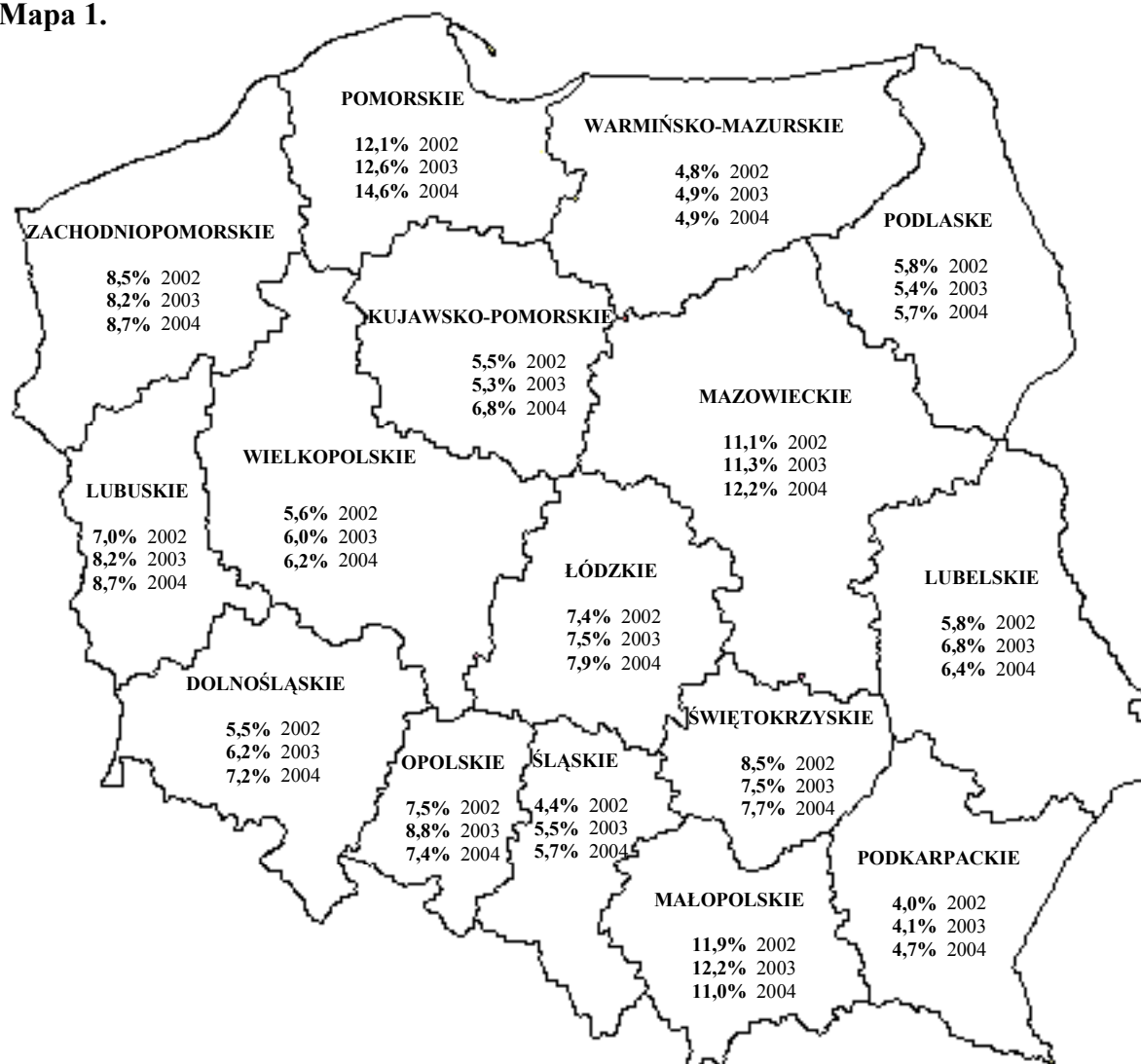
A7 – arkusz egzaminacyjny dla uczniów słabo słyszących i niesłyszących

A8 – arkusz egzaminacyjny dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim (z trudnościami w uczeniu się)

Wśród uczniów, którzy przystąpili do egzaminu, 8,1% miało potwierdzone specyficzne trudności w uczeniu się. Zróżnicowanie terytorialne odsetka uczniów z tymi trudnościami

przedstawia poniższa mapa. Dla porównania naniesiono na niej odsetek uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się podczas egzaminów w latach 2002-2003.

Mapa 1.

Zastanawia systematyczny wzrost odsetka uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się w niektórych województwach (zob. np. woj. pomorskie, dolnośląskie i mazowieckie) oraz duże terytorialne zróżnicowanie nasilenia dysleksji.

Z egzaminu gimnazjalnego zostało zwolnionych w części humanistycznej 1 885 uczniów (w tym 676 laureatów konkursów), a w części matematyczno-przyrodniczej 2 490 uczniów (w tym 1 282 laureatów konkursów).

Wśród uczniów, którzy przystąpili do egzaminu, 50,74% stanowili chłopcy, 49,26% – dziewczęta. W szkołach położonych na terenie gmin miejskich przystąpiło do egzaminu 47% uczniów. Pozostali przystąpili do egzaminu w gminach miejsko-wiejskich lub wiejskich (odpowiednio 23,86% i 29,14% ogółu piszących).

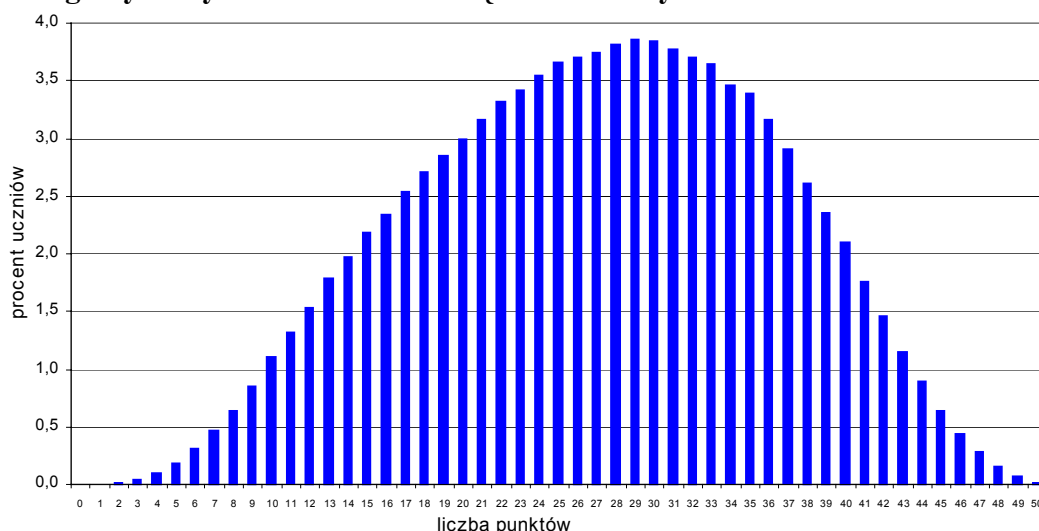
Część humanistyczna

W obszarze *czytanie i odbiór tekstów kultury* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 25 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 15,28 punktu, to jest 61,12% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 16 punktów. Wynik środkowy (mediana) wynosił 15 punktów. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z obszaru *czytanie i odbiór tekstów kultury* w większości nie były dla uczniów trudne.

W obszarze *tworzenie własnego tekstu* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 25 punktów. Statystyczny uczeń otrzymywał z tego obszaru średnio 11,73 punktu, to jest 46,92% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 13 punktów; mediana wynosiła 12 punktów. Zadania z obszaru *tworzenie własnego tekstu* były dla dużej grupy uczniów trudne.

Wykres 1.

Rozkład ogólnych wyników uczniów – część humanistyczna

Wykres rozkładu wyników części humanistycznej jest zbliżony do normalnego, z lekkim przesunięciem w stronę wyników wysokich. Średnio uczniowie uzyskiwali z tej części egzaminu 27,01 punktu, co stanowi 54,02% wszystkich punktów możliwych do uzyskania. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 27 punktów. Najczęściej występującym wynikiem w tej części (dominantą) było 29 punktów. Można z tego wnioskować, że test z części humanistycznej był dla uczniów umiarkowanie łatwy – nie mieli oni trudności z rozwiązaniem większości zadań. Rzetelność testu była równa 0,90. Rozkład jest nieznacznie wypiętrzony ze strony lewej. To skutek udziału w teście zadania o nieproporcjonalnie długiej skali, sprawdzającego umiejętność pisanie rozprawki. Taka budowa testu (wiele zadań prostych oraz kilka zadań złożonych) łączy rozległość zakresu egzaminu z pomiarem wybranych umiejętności praktycznych. Statystyczna dziewczynka otrzymała średnio 28,96 punktu, czyli 58,96% punktów możliwych do uzyskania, a statystyczny chłopiec około 4 punktów mniej – 25,12 punktu, czyli 50,24% punktów możliwych do uzyskania.

W obszarze *czytanie i odbiór tekstów kultury* uczniowie opanowali umiejętności (w nawiasie podano wartości wskaźnika ich łatwości):

- określania tematu tekstu popularnonaukowego (0,91),
- odczytywania znaczenia zwrotu językowego (0,77),
- określania cechy zjawiska na podstawie analizy dzieła plastycznego (0,74),

- wyszukiwania informacji zawartych w tekście popularnonaukowym (0,87),
- określania funkcji środków wyrazu w dziele plastycznym (0,82),
- dostrzegania środków wyrazu typowych dla tekstów literackich (0,71),
- przywołania kontekstu kulturowego niezbędnego do odczytania dzieła plastycznego (0,89).

W obszarze tworzenie własnego tekstu uczniowie wykazali się przede wszystkim umiejętnościami (w nawiasie podano wartości wskaźnika ich łatwości):

- tworzenia spójnego i zwięzłego tekstu (0,90), dostosowanego do sytuacji komunikacyjnej (0,93),
- tworzenia tekstu zgodnego z tematem (0,87),
- formułowania tezy (hipotezy) (0,78).

W tym roku nie sprawiło uczniom trudności napisanie tekstu użytkowego (zaproszenia), a w rozprawce zachowanie zgodności z tematem i sformułowanie tezy (hipotezy).

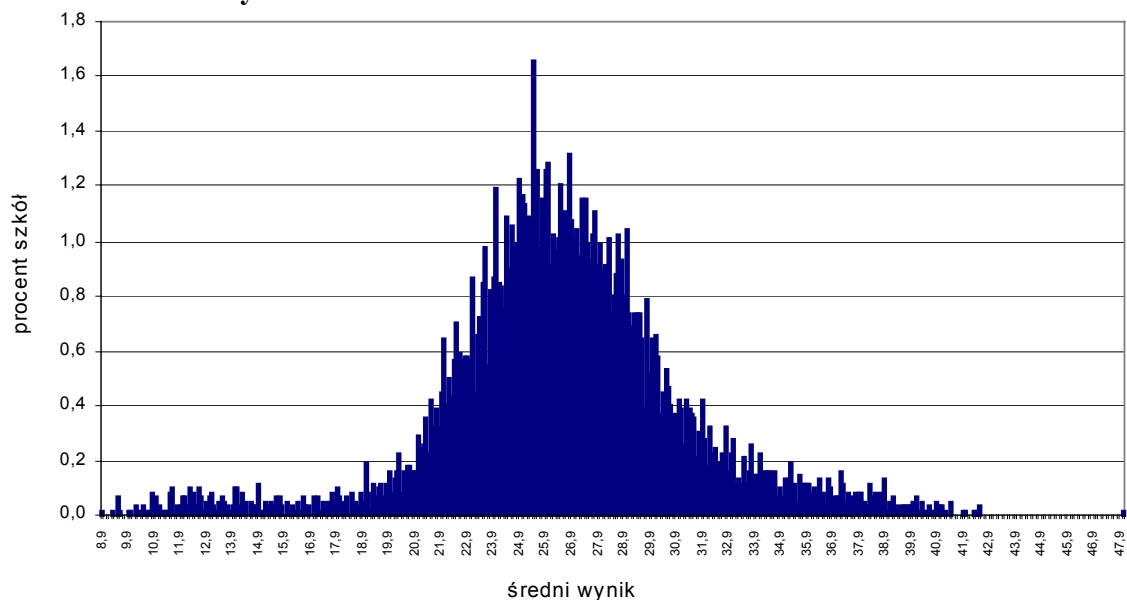
Najslabiej uczniowie opanowali umiejętności:

- przywołania kontekstu literackiego i historycznego (0,33),
- odczytywania znaczenia symbolu w kontekście historycznym, religijnym i filozoficznym (0,27),
- dostrzegania wpływu kultury starożytnej na wytwory współczesnej sztuki użytkowej (0,21),
- posługiwania się w redagowaniu rozprawki wskazaną w poleceniu liczbą przykładów w funkcji argumentacyjnej (0,29),
- redagowania dłuższej formy wypowiedzi poprawnej pod względem językowym (0,14), interpunkcyjnym (0,13) i ortograficznym (0,26).

Trudności sprawiały uczniom przede wszystkim zadania wymagające samodzielnego formułowania myśli. Spośród zadań krótkiej odpowiedzi najtrudniejsze okazało się to, które wymagało dostrzeżenia wpływu kultury starożytnej na wytwory współczesnej sztuki użytkowej. W zadaniach rozszerzonej odpowiedzi szczególnie trudne było posłużenie się przykładami w funkcji argumentacyjnej i uzasadnienie wyboru przykładów. Podobnie jak w roku ubiegłym prace uczniowskie zawierały dużo błędów językowych, interpunkcyjnych i ortograficznych.

Wykres 2.

Rozkład średnich wyników szkół

Średni wynik szkoły był równy 26,6 punktu, szkoły w gminach wiejskich – 25,64 punktu, szkoły położonej na terenie miast-gmin 25,45 punktu, szkoły w gminie miejskiej 28,37 punktu. Najczęściej występującym wynikiem było 25,4 punktu, a mediana wynosiła 26,5 punktu. Średni wynik szkoły publicznej był równy 26,2 punktu, szkoły niepublicznej 31,82 punktu.

W celu lepszego porównania wyników szkół w kolejnych latach zastosowano dziesięciostopniową skalę staninową. Spośród różnych skal znormalizowanych, wykorzystywanych w pomiarze dydaktycznym, skala ta umożliwia, ze względu na stałość założeń i jednocyfrowe pozycje, najwygodniejszą interpretację wyników egzaminu. Poszczególne staniny (ustalone według stałych norm procentowych), uwzględniające stopień trudności arkusza egzaminacyjnego, odpowiadają kategoriom wyników od najniższych do najwyższych. Określonymu wynikowi przypisuje się charakterystykę dydaktyczną. Kolejne staniny, od 1. – najniższego do 9. – najwyższego, grupują szkoły, których uczniowie coraz lepiej opanowali umiejętności wyznaczone *standardami* i sprawdzane podczas egzaminu.

Tabela 2.
Średnie wyniki szkół na skali staninowej – część humanistyczna

Stanin	Procent uczniów	Przedział punktowy			Nazwa
		2002	2003	2004	
1	4	8,5 – 22,8	10,3 – 24,1	8,9 – 18,9	najniższy
2	7	22,9 – 25,6	24,2 – 27,4	19,0 – 22,1	bardzo niski
3	12	25,7 – 27,3	27,5 – 29,1	22,2 – 23,9	niski
4	17	27,4 – 28,9	29,2 – 30,7	24,0 – 25,5	nżej średni
5	20	29,0 – 30,5	30,8 – 32,3	25,6 – 27,3	średni
6	17	30,6 – 32,3	32,4 – 34,0	27,4 – 29,1	wyżej średni
7	12	32,4 – 34,3	34,1 – 36,0	29,2 – 31,5	wysoki
8	7	34,4 – 37,2	36,1 – 39,0	31,6 – 35,2	bardzo wysoki
9	4	37,3 – 47,8	39,1 – 46,7	35,3 – 48,0	najwyższy

W celu ukazania wyników uczniów w poszczególnych powiatach i porównania miejsca średnich wyników uczniów w poszczególnych powiatach w 2004 i 2003 roku posłużono się znormalizowaną skalą pięciostopniową.

Tabela 3.
Średnie wyniki uczniów w powiatach na skali pięciostopniowej

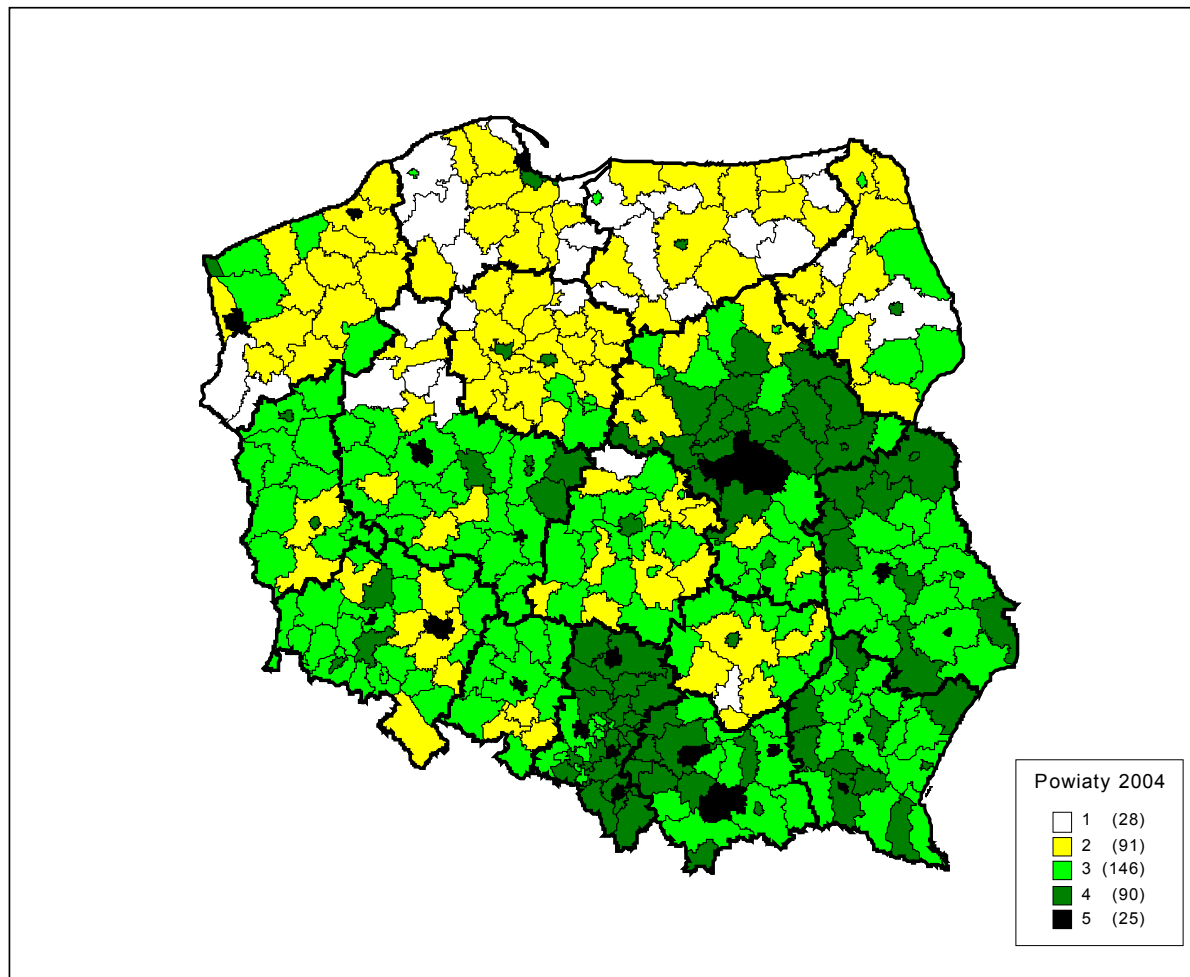
Stopień skali	Procent powiatów (teoretyczny)	Przedział punktowy w 2004 roku	Nazwa	Przedział punktowy w 2003 roku
1	7	22,1 – 23,8	niski	27,7 – 28,8
2	24	23,9 – 25,3	nżej średni	28,9 – 30,3
3	38	25,4 – 27,2	średni	30,4 – 32,0
4	24	27,3 – 29,1	wyżej średni	32,1 – 33,9
5	7	29,2 – 32,6	wysoki	34,0 – 36,0

Najniższy wynik (22,1 punktu) uzyskał jeden powiat. Wynik najwyższy (32,6 punktów) również uzyskał jeden powiat. Zgodnie z powyższą skalą 25 powiatów uży-

skoła wyniki wysokie, 90 powiatów – wyniki wyżej średnie, 146 powiatów – wyniki średnie, 91 powiatów – wyniki niżej średnie, a 28 powiatów – wyniki niskie.

Mapa 2.

Średnie wyniki w powiatach z części humanistycznej egzaminu

Można zaobserwować, że w części humanistycznej największe skupiska wysokich i wyżej średnich wyników uczniów występują w powiatach położonych w województwach śląskim i mazowieckim, a w dalszej kolejności – w podkarpackim, małopolskim i lubelskim. Najwięcej wyników średnich odnotowano natomiast w województwach dolnośląskim i wielkopolskim (po 19 powiatów). W województwie mazowieckim wysoki wynik odnotowano w Warszawie i powiatach: otwockim, grodziskim, pruszkowskim, piaseczyńskim, w województwie śląskim – w Częstochowie, Tychach, Bielsku-Białej i Gliwicach. Poza wymienionymi wysoki wynik w części humanistycznej egzaminu miały też Wrocław i Legnica (woj. dolnośląskie), Lublin i Zamość (woj. lubelskie), Kraków, Tarnów i powiat limanowski (woj. małopolskie), Opole (woj. opolskie), Krosno i Rzeszów (woj. podkarpackie), Gdynia i Sopot (woj. pomorskie), Kalisz i Poznań (woj. wielkopolskie) oraz Koszalin i Szczecin (województwo zachodniopomorskie). Żaden powiat na terenie województw: lubelskiego, małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego nie uzyskał wyniku niżej średniego i niskiego.

Symptomatyczne jest występowanie wysokich wyników w miastach na prawach powiatu lub powiatach położonych w granicach aglomeracji (prym wiodą Warszawa – 32,6 pkt, Lublin – 31,4 pkt, Kraków – 30,8 pkt oraz powiaty: otwocki – 31,4 pkt i grodziski

/mazowiecki/ – 31,1 pkt). Często duże miasta (np. Białystok) stanowią swoiste enklawy wyróżniające się znacznie wyższymi wynikami od powiatów sąsiednich.

Najbardziej widoczna koncentracja wyników niskich występuje na terenie województw warmińsko-mazurskiego i pomorskiego.

Porównanie średnich wyników uczniów w powiatach uzyskanych w maju 2004 i 2003 roku (przy wykorzystaniu znormalizowanej skali pięciostopniowej) pozwala na stwierdzenie, że najczęściej powiatów, w których odnotowano względny wzrost pozycji wyniku powiatu występuje w województwie dolnośląskim (powiaty: górowski, jaworski, legnicki, lubiński, lwówecki, milicki, średzki, wałbrzyski, wołowski, ząbkowicki, złotoryjski oraz Legnica i Wrocław; w tym samym województwie wynik niższy odnotowano tylko w powiatach trzebnickim i wrocławskim). W powiatach: milickim, ząbkowickim (woj. dolnośląskie), głubczyckim, oleskim, strzeleckim i w Opolu (woj. opolskie) średni wynik ucznia znalazł się o dwa przedziały wyżej.

Całościowe przedstawienie terytorialnego rozmieszczenia wyników z części humanistycznej zawiera poniższa tabela.

Tabela 4.
Średnie wyniki uczniów w powiatach w 2004 roku

Województwo	Liczba powiatów, w których średni wynik uczniów w 2004 r.						
	mieścił się w kolejnych przedziałach na skali pięciostopniowej					był względnie wyższy niż w 2003 roku	był względnie niższy niż w 2003 roku
	1	2	3	4	5		
	niski	niżej średni	średni	wyżej średni	wysoki		
dolnośląskie	0	6	19	3	2	13	2
kujawsko-pomorskie	2	16	3	2	0	4	6
lubelskie	0	0	12	10	2	5	1
lubuskie	0	2	10	2	0	3	2
łódzkie	1	9	13	1	0	2	8
małopolskie	0	0	10	9	3	2	6
mazowieckie	0	6	12	19	5	9	15
opolskie	0	3	8	0	1	7	0
podkarpackie	0	0	12	11	2	5	4
podlaskie	2	8	6	1	0	3	5
pomorskie	7	9	1	1	2	5	5
śląskie	0	0	9	23	4	5	7
świętokrzyskie	1	5	7	1	0	2	4
warmińsko-mazurskie	9	10	1	1	0	5	2
wielkopolskie	4	5	19	5	2	6	8
zachodniopomorskie	2	12	4	1	2	3	5

Część matematyczno-przyrodnicza

W obszarze umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 8,67 punktu, to jest 57,80% punktów możliwych do uzyskania.

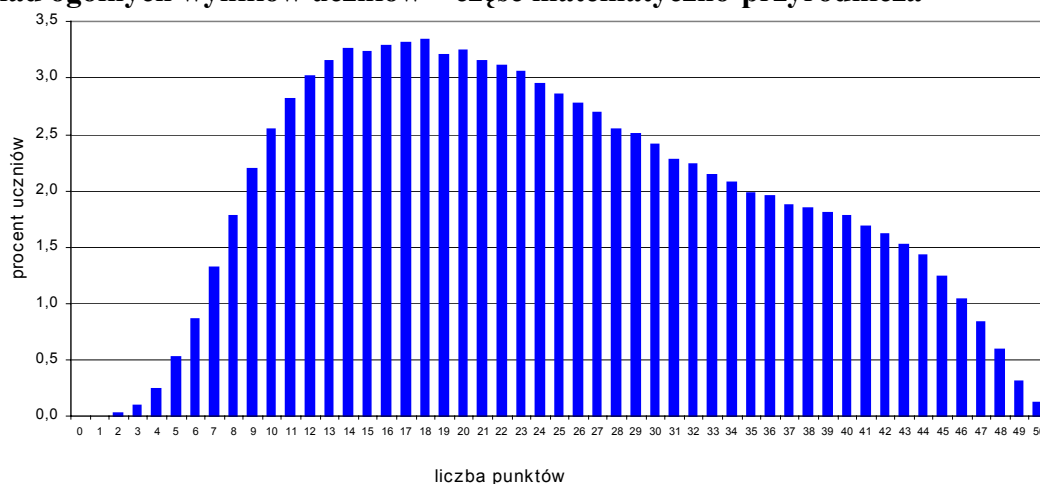
W obszarze *wyszukiwanie i stosowanie informacji* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 12 punktów. Średni wynik to 6,28 punktu, co stanowi 52,33% punktów możliwych do uzyskania.

W obszarze *wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Średni wynik to 7,12 punktu, czyli 47,49% punktów możliwych do uzyskania. Zadania z tego obszaru były dla uczniów umiarkowanie trudne i trudne.

W obszarze *stosowanie zintegrowanej wiedzy do rozwiązywania problemów* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 8 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 2,42 punktu, to jest 30,25% punktów możliwych do uzyskania. Około 39% piszących nie podjęło próby rozwiązania zadań z tego obszaru lub rozwiązało je niepoprawnie.

Wykres 3.

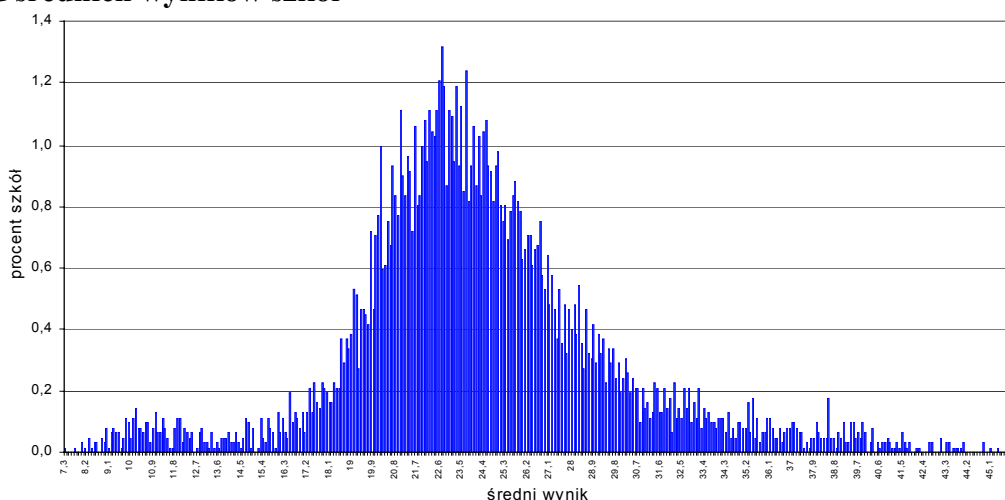
Rozkład ogólnych wyników uczniów – część matematyczno-przyrodnicza

Średnio uczniowie otrzymywali z tej części egzaminu 24,49 punktu, co stanowi 48,98% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 18 punktów. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 23 punkty. Uczniowie z gmin miejskich otrzymywali średnio 25,68 punktu, czyli 51,36% punktów możliwych do uzyskania. Słabsze wyniki uzyskali uczniowie w szkołach na terenie gmin wiejskich – otrzymywali średnio 23,51 punktu, czyli 47,02% punktów możliwych do uzyskania. Jeszcze słabsze wyniki uzyskali uczniowie ze szkół położonych na terenie miast-gmin – otrzymywali średnio 23,34 punktu, czyli 46,68% punktów możliwych do uzyskania.

Statystyczny chłopiec otrzymał średnio 24,63 punktu, czyli 49,26% punktów możliwych do uzyskania. Statystyczna dziewczynka otrzymała 24,35 punktu, czyli 48,70% punktów możliwych do uzyskania. Chłopcy nieznacznie lepiej niż dziewczęta radzili sobie z zadaniami z części matematyczno-przyrodniczej, ale zarówno dla dziewcząt jak i dla chłopców arkusz egzaminacyjny miał zbliżoną łatwość.

Wykres 4.
Rozkład średnich wyników szkół

Najczęściej występującym wynikiem było 22,70 punktu, a mediana wynosiła 23,70 punktu. Średni wynik szkoły był równy 24,25 punktu. Szkoły w gminach wiejskich uzyskiwały średnio 23,51 punktu, szkoły położone na terenie miast-gmin – 23,02 punktu, 25,79 punktu. Szkoły publiczne uzyskały średni wynik 23,78 punktu, szkoły niepubliczne – 30,27 punktu.

Także w przypadku wyników szkół z tej części egzaminu, w celu lepszego porównania wyników w kolejnych latach zastosowano dziewięciostopniową skalę staninową.

Tabela 5.
Średnie wyniki szkół na skali staninowej – część matematyczno-przyrodnicza

Stanin	Procent uczniów	Przedział punktowy			Nazwa
		2002	2003	2004	
1	4	10,1 – 20,5	6,5 – 15,2	7,3 – 15,0	najniższy
2	7	20,6 – 22,8	15,3 – 19,7	15,1 – 19,2	bardzo niski
3	12	22,9 – 24,5	19,8 – 21,9	19,3 – 21,0	niski
4	17	24,6 – 26,4	22,0 – 23,9	21,1 – 22,7	nżej średni
5	20	26,5 – 28,8	24,0 – 26,3	22,8 – 24,7	średni
6	17	28,9 – 31,6	26,4 – 29,0	24,8 – 27,0	wyżej średni
7	12	31,7 – 34,9	29,1 – 32,8	27,1 – 30,3	wysoki
8	7	35,0 – 38,4	32,9 – 37,4	30,4 – 35,5	bardzo wysoki
9	4	38,5 – 46,9	37,5 – 47,0	35,6 – 46,0	najwyższy

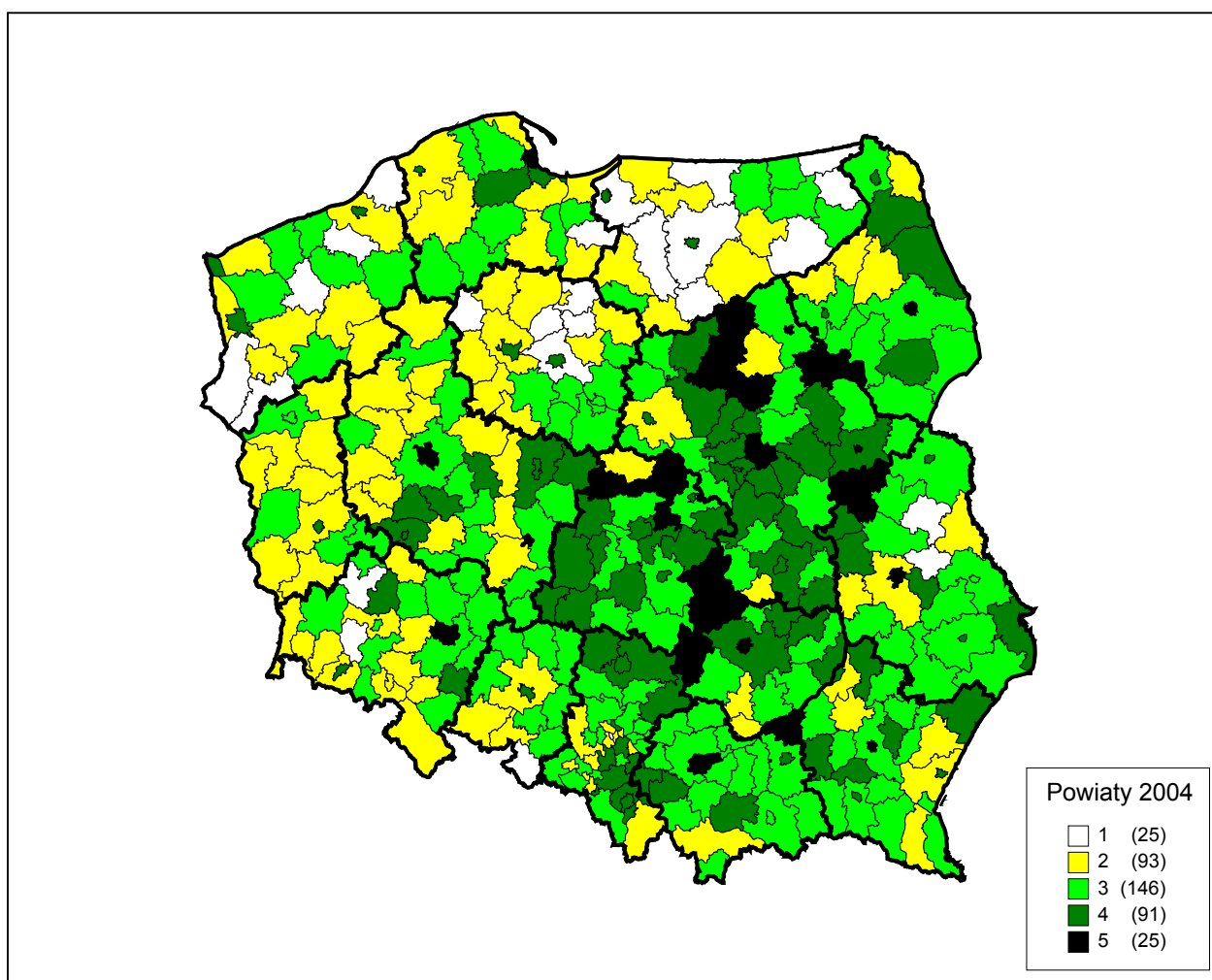
W celu ukazania wyników uczniów w poszczególnych powiatach i porównania miejsca średnich wyników uczniów w poszczególnych powiatach w latach 2004 i 2003 posłużono się znormalizowaną skalą pięciostopniową.

Tabela 6.
Średnie wyniki w powiatach na skali pięciostopniowej

Stopień skali	Procent powiatów (teoretyczny)	Przedział punktowy w 2004 roku	Nazwa	Przedział punktowy w 2003 roku
1	7	20,2 – 21,5	niski	19,8 – 21,9
2	24	21,6 – 22,8	niżej średni	22,0 – 23,7
3	38	22,9 – 24,6	średni	23,8 – 26,2
4	24	24,7 – 27,0	wyżej średni	26,3 – 29,0
5	7	27,1 – 29,9	wysoki	29,1 – 34,1

Najniższy średni wynik (20,2 punktu) uzyskał jeden powiat, najwyższy (29,9 punktu) – także jeden powiat. Zgodnie z powyższą skalą 25 powiatów uzyskało wyniki wysokie, 91 powiatów uzyskało wyniki wyżej średnie, 146 powiatów – wyniki średnie, 93 powiaty – wyniki niżej średnie, 25 powiatów – wyniki niskie.

Mapa 3.
Średnie wyniki w powiatach z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu

Można zaobserwować, że w części matematyczno-przyrodniczej najczęściej wysokich i wyżej średnich wyników uczniów występuje w powiatach położonych w województwach: mazowieckim (25) i łódzkim (16), a w dalszej kolejności – w świętokrzyskim. Najwięcej wy-

ników średnich odnotowano natomiast w województwach małopolskim i śląskim (po 15), dużo było ich także w województwie wielkopolskim. W województwie mazowieckim wysoki wynik odnotowano w Warszawie, Ostrołęce i Siedlcach oraz w powiatach: ciechanowskim, pułuskim, ostrowskim i przasnyskim, w województwie łódzkim – w powiatach: brzezińskim, łęczyckim, opoczyńskim i łowickim. Poza wymienionymi wysoki wynik w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu miały też Wrocław (woj. dolnośląskie), Lublin i pow. łukowski (woj. lubelskie), Kraków i powiat dąbrowski (woj. małopolskie), Rzeszów (woj. podkarpackie), Białystok (woj. podlaskie), Gdynia i Sopot (woj. pomorskie), Kielce oraz powiaty konecki i włoszczowski (woj. świętokrzyskie), Kalisz i Poznań (woj. wielkopolskie). Najwyższy średni wynik ucznia w powiecie w skali kraju odnotowano w powiecie włoszczowskim – 29,9 pkt. Żadnego powiatu z wynikiem niskim nie odnotowano na terenie województw: lubuskiego, łódzkiego, mazowieckiego, małopolskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i opolskiego.

Najbardziej widoczna koncentracja wyników niskich występuje na terenie województw warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego i zachodniopomorskiego.

Porównanie średnich wyników uczniów w powiatach uzyskanych w maju 2004 i 2003 roku (przy wykorzystaniu znormalizowanej skali pięciostopniowej) pozwala na stwierdzenie, że najwięcej powiatów, w których odnotowano względny wzrost pozycji wyniku powiatu występuje w województwie wielkopolskim (w powiatach: konińskim, kościańskim, leszczyńskim, międzychodzkiem, pilskim, rawickim, średzkim, wrzesińskim oraz w Koninie, Lesznie i Poznaniu; w tym samym województwie wynik niższy odnotowano tylko w powiecie ostrowskim). W powiecie gorzowskim (woj. lubuskie) średni wynik ucznia znalazł się o dwa przedziały wyżej.

Całościowe przedstawienie terytorialnego rozmieszczenia wyników z części matematyczno-przyrodniczej zawiera poniższa tabela.

Tabela 7.
Średnie wyniki uczniów w powiatach w 2004 roku

Województwo	Liczba powiatów, w których średni wynik uczniów w 2004 r. mieścił się w kolejnych przedziałach na skali pięciostopniowej					był względnie wyższy niż w 2003 roku	był względnie niższy niż w 2003 roku
	1	2	3	4	5		
dolnośląskie	2	12	12	3	1	6	2
kujawsko-pomorskie	5	9	7	2	0	3	4
lubelskie	2	3	11	6	2	5	11
lubuskie	0	8	5	1	0	6	1
łódzkie	0	1	7	12	4	4	5
małopolskie	0	1	15	4	2	2	8
mazowieckie	0	3	14	18	7	3	11
opolskie	1	3	7	1	0	4	4
podkarpackie	0	5	11	8	1	2	8
podlaskie	0	4	7	5	1	1	5
pomorskie	1	7	7	3	2	8	5
śląskie	1	9	15	11	0	7	5
świętokrzyskie	0	2	5	4	3	1	6
warmińsko-mazurskie	8	6	5	2	0	8	2
wielkopolskie	0	13	12	8	2	12	1
zachodniopomorskie	5	7	6	3	0	6	2

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Egzamin gimnazjalny dla uczniów słabo widzących i niewidomych

Dostosowaniem zestawów zadań dla uczniów słabo widzących i niewidomych z zakresu przedmiotów humanistycznych (GH-A4-042, GH-A5-042, GH-A6-042) oraz z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych (GM-A4-042, GM-A5-042, GM-A6-042) zajmowali się specjaliści-tyflopedagodzy, w tym wskazani w imieniu uczestników Ogólnopolskiej Konferencji Psychologów i Pedagogów Ośrodków dla Dzieci Słabo Widzących i Niewidomych.

Podstawę ww. zestawów stanowiły arkuszy standardowe (GH-A1-042 i GM-A1-042).

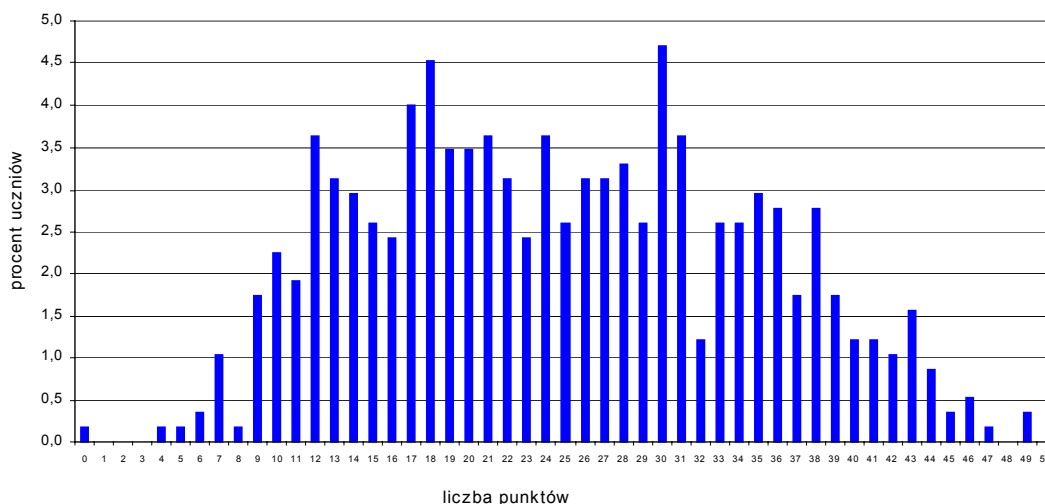
Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów - część humanistyczna

Do części humanistycznej egzaminu przystąpiło 580 uczniów słabo widzących i niewidomych. W obszarze *czytanie i odbiór tekstów kultury* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 25 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 14,21 punktu, tj. 56,84% punktów możliwych do uzyskania. Wynikiem dominującym, uzyskiwanym przez uczniów najczęściej było 13 punktów. Wynik środkowy (mediana) wynosił 14 punktów. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z pierwszego obszaru *standardów* nie były dla uczniów trudne.

W obszarze *tworzenie własnego tekstu* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 25 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 10,50 punktu, co stanowi 42% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 6 punktów. Wynik środkowy wynosił 10 punktów. Wśród uzyskujących najniższe wyniki znaleźli się uczniowie, którzy nie podjęli próby rozwiązania wielu zadań, jak i ci, którzy nie spełnili wymogu dotyczącego objętości wypracowania.

Wykres 5.

Rozkład ogólnych wyników uczniów słabo widzących i niewidomych

Średnio uczniowie uzyskiwali z tej części egzaminu 24,71 punktu, co stanowi 49,42% wszystkich punktów możliwych do uzyskania. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 24 punkty, dominanta (wynik najczęściej występujący) – 30 punktów. Rzetelność testu wynosiła 0,91. Zadania z części humanistycznej egzaminu były dla uczniów umiarkowanie trudne.

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów - część matematyczno-przyrodnicza

W obszarze umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 7,26 punktu, co stanowi 48,40% punktów możliwych do zdobycia. Najczęściej występującym wynikiem były 4 punkty. Wynik środkowy wyniósł 7 punktów.

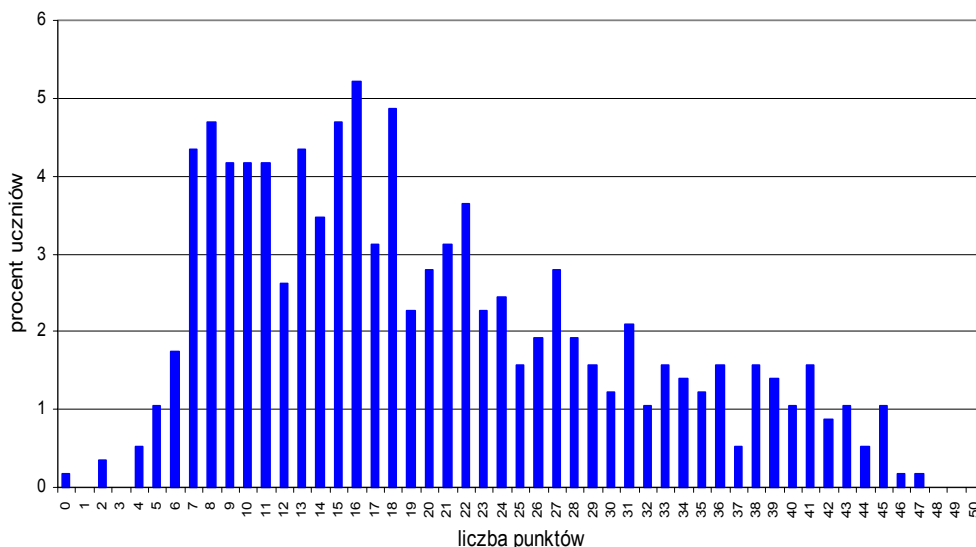
W obszarze *wyszukiwanie i stosowanie informacji* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 12 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 5,18 punktu, tj. 43,17% punktów możliwych do zdobycia. Dominował wynik 5 punktów. Mediana wynosiła 5 punktów.

W obszarze *wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych* uczeń mógł uzyskać maksymalnie 15 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 6 punktów, co stanowi 40% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem były 4 punkty. Wynik środkowy wyniósł 5 punktów.

W obszarze *stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 8 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 1,56 punktu, to jest 19,50% wszystkich punktów możliwych do zdobycia. Dominanta (wynik najczęściej występujący) wynosiła 0 punktów, mediana (wynik środkowy) – 0 punktów.

Wykres 6.

Rozkład ogólnych wyników uczniów słabo widzących i niewidomych

Do części matematyczno-przyrodniczej egzaminu przystąpiło 580 uczniów słabo widzących i niewidomych. Średnio uczniowie otrzymywali z tej części egzaminu 20 punktów, co stanowi 40% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 16 punktów. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 18 punktów, a rzetelność testu 0,93. Arkusze egzaminacyjne były dla tych uczniów trudne.

Egzamin gimnazjalny dla uczniów słabo słyszających i niesłyszących

Opis zestawu zadań z zakresu przedmiotów humanistycznych dla uczniów słabo słyszających i niesłyszących *Poznajemy teatr*

Zestaw zadań z zakresu przedmiotów humanistycznych skonstruowany był wokół tematu *Poznajemy teatr*. Zestaw egzaminacyjny składający się z 26 zadań zawierał 22 zadania zamknięte, wśród których było 20 zadań wyboru wielokrotnego i 2 zadania typu „prawda-fałsz” oraz 4 zadania otwarte, do których uczeń samodzielnie formułował odpowiedź. Na rozwiązanie wszystkich zadań przewidziano do 180 minut. Uczeń mógł otrzymać maksymalnie 50 punktów.

Podstawę tworzenia zadań z obszaru pierwszego stanowiły spójne z motywem przewodnim arkusza krótkie teksty literackie i popularnonaukowe oraz plakat. Zadania otwarte wymagały między innymi zredagowania zaproszenia na przedstawienie oraz napisania opowiadania na temat: „Moi koledzy przygotowali szkolne przedstawienie”.

W obszarze **czytanie i odbiór tekstów kultury** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- czytanie tekstów na poziomie dosłownym i przenośnym,
- wyszukiwanie informacji zawartych w tekstach kultury,
- interpretowanie tekstu,
- wskazywanie nadawcy wypowiedzi,
- odczytywanie intencji nadawcy wypowiedzi,
- rozpoznawanie środków wyrazu w tekstach kultury i określanie ich funkcji w tekście,
- rozpoznawanie formy wypowiedzi,
- dostrzeganie kontekstów niezbędnych do interpretacji tekstów kultury.

W obszarze **tworzenie własnego tekstu** test sprawdzał następujące umiejętności i wiadomości:

- porządkowanie i przetwarzanie informacji z tekstu,
- udzielanie odpowiedzi w formie zdań,
- tworzenie tekstu informacyjnego i perswazyjnego, dostosowanego do sytuacji komunikacyjnej,
- redagowanie tekstu spójnego pod względem logicznym i składniowym, poprawnego w zakresie języka i zapisu.

Opis zestawu zadań z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych dla uczniów słabo słyszających i niesłyszących

Zestaw składał się z 33 zadań, w tym 25 zadań zamkniętych wyboru wielokrotnego i 8 zadań otwartych. Na rozwiązanie wszystkich zadań przewidziano do 180 minut. Uczeń mógł otrzymać maksymalnie 50 punktów.

W arkuszu wykorzystano 3 zestawy rysunków oraz 13 rysunków pojedynczych, a także 8 tabel, 4 diagramy i 1 mapę.

W obszarze **umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- wybieranie odpowiednich terminów do opisu zjawisk, obiektów przyrodniczych oraz ich zachowań,
- wykonywanie obliczeń w sytuacjach praktycznych, w tym: stosowanie w praktyce własności działań, operowanie procentami, posługiwanie się jednostkami miar,

- posługiwanie się własnościami figur, w tym: obliczanie miar figur, dostrzeganie kształtów figur geometrycznych w otaczającej rzeczywistości.

W obszarze **wyszukiwanie i stosowanie informacji** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- odczytywanie informacji przedstawionych w formie mapy, tabeli, rysunku, diagramu,
- operowanie informacją, w tym: analizowanie, selekcjonowanie, przetwarzanie, interpretowanie informacji a także ich czytelne prezentowanie oraz wykorzystanie w praktyce.

W obszarze **wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- wskazywanie prawidłowości w funkcjonowaniu układów i systemów,
- posługuje się językiem symboli i wyrażeń algebraicznych,
- stosowanie zintegrowanej wiedzy do wyjaśniania zjawisk przyrodniczych.

W obszarze **stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- kojarzenie różnorodnych faktów, obserwacji, wyników doświadczeń i wyciąganie wniosków.

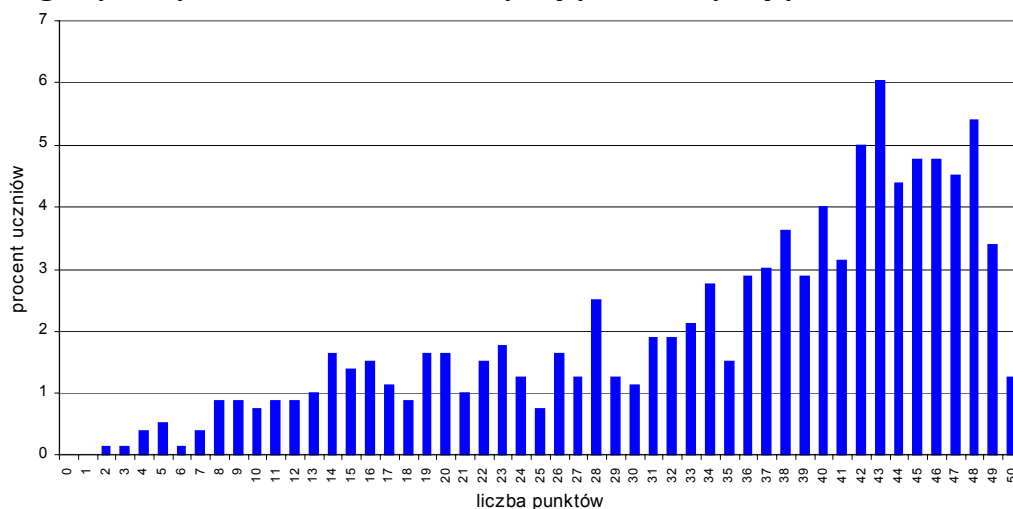
Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów – część humanistyczna

W obszarze *czytanie i odbiór tekstów kultury* uczeń mógł uzyskać maksymalnie 24 punkty. Na podstawie wyników uzyskanych w tym obszarze można stwierdzić, że statystyczny uczeń otrzymał średnio 18,3 punktu, to jest 76,3% punktów możliwych do zdobycia. Najczęściej występującym wynikiem były 23 punkty. Wynik środkowy wynosił 20 punktów. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z tego obszaru były dla uczniów bardzo łatwe.

W obszarze *tworzenie własnego tekstu* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 26 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 16,48 punktu, co odpowiada 63,34% punktów możliwych do zdobycia. Wynik środkowy wynosił 19 punktów. Dominował wynik 22 punkty. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z tego obszaru dla dużej grupy były łatwe. Znaczna grupa uczniów nie zdobyła żadnych punktów lub osiągnęła wyniki bliskie zeru, co może sugerować, że nie podjęli oni próby rozwiązania zadań z tego obszaru.

Wykres 7.

Rozkład ogólnych wyników uczniów słabo słyszających i niesłyszających

Do części humanistycznej egzaminu przystąpiło 829 uczniów słabo słyszących i niesłyszących. Żaden z piszących nie otrzymał 0 punktów. Uczniowie uzyskali średnio 34,78 punktu, co stanowi 69,56% punktów możliwych do zdobycia. Wynikiem dominującym były 43 punkty. Wyniki najczęściej uzyskiwane przez uczniów oraz wynik środkowy (mediana – 38 punktów) spowodowały przesunięcie rozkładu w prawo, czyli jego ujemną skośność. Taki rozkład wyników oznacza, że test nie sprawił uczniom trudności. Rzetelność całego testu wynosiła 0,91.

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów – część matematyczno-przyrodnicza

W obszarze *umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 9,46 punktu, co stanowiło 63,07% punktów możliwych do uzyskania. Dominanta (najczęściej występujący wynik) wynosiła 11 punktów. Mediana (wynik środkowy) była równa 10 punktów. Rozwiązanie zadań sprawdzających umiejętności i wiadomości z tego obszaru nie sprawiło uczniom większych trudności.

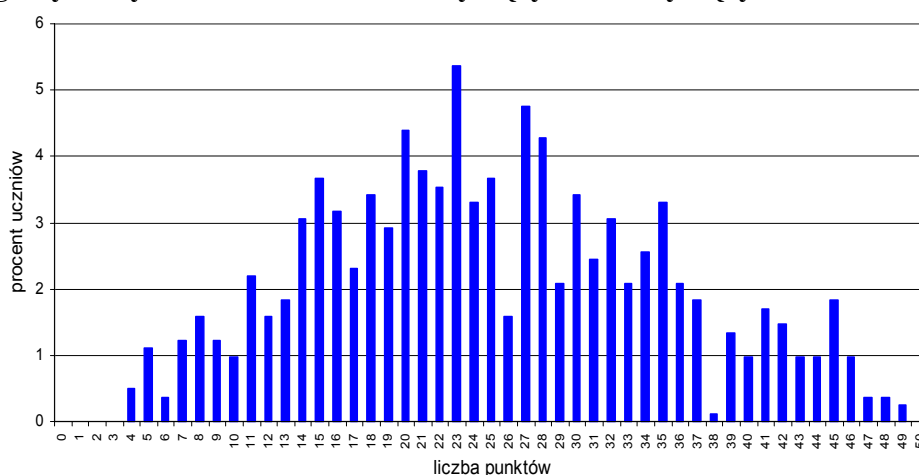
W obszarze *wyszukiwanie i stosowanie informacji* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 12 punktów. Średnio uczeń otrzymywał 7,30 punktu, tj. 60,83% punktów możliwych do uzyskania. Dominanta wynosi 9 punktów a mediana 8 punktów. Zadania z tego obszaru nie były dla piszących trudne.

W obszarze *wyszukiwanie i opisywanie faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 6,68 punktu, tj. 44,53% punktów możliwych do zdobycia. Najczęściej występującym wynikiem było 6 punktów. Wynik środkowy był równy 6 punktów. Zadania z tego obszaru standardów były dla uczniów umiarkowanie trudne.

W obszarze *stosowanie zintegrowanej wiedzy do rozwiązywania problemów* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 8 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 1,45 punktu, tj. 18,13% punktów możliwych do uzyskania. Dominanta wynosiła 0 punktów, natomiast mediana 1 punkt. Z odchylenia standardowego – 2,17 punktu wynika, że około 88% uczniów uzyskało wyniki w przedziale od 0 do 3,62 punktów. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z obszaru *stosowanie zintegrowanej wiedzy do rozwiązywania problemów* były dla uczniów bardzo trudne.

Wykres 8.

Rozkład ogólnych wyników uczniów słabo słyszących i niesłyszących

Do części matematyczno-przyrodniczej egzaminu przystąpiło 830 uczniów słabo słyszających i niesłyszających. Średnio uczniowie otrzymywali z tej części egzaminu 24,89 punktu, co stanowi 49,78% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem były 23 punkty. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 24 punkty. Rzetelność całego testu wynosiła 0,92. Arkusz egzaminacyjny był dla tych uczniów umiarkowanie trudny.

Egzamin gimnazjalny dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim

Opis zestawu zadań z zakresu przedmiotów humanistycznych dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim *Żyjemy wśród innych*

Zestaw zadań z zakresu przedmiotów humanistycznych skonstruowany był wokół tematu *Żyjemy wśród innych*. Zawierał 29 zadań, wśród których było 7 zadań wyboru wielokrotnego, 7 zadań z luką, 5 zadań na dobieranie, 2 zadania typu „prawda-falsz”, 6 zadań krótkiej odpowiedzi oraz 2 zadania rozszerzonej odpowiedzi. Na rozwiązanie wszystkich zadań przewidziano do 180 minut. Za poprawne rozwiązanie wszystkich zadań uczeń mógł otrzymać 50 punktów.

Podstawę tworzenia zadań stanowiły spójne z motywem przewodnim arkusza krótkie teksty literackie i popularnonaukowe oraz ilustracja i schemat drzewa genealogicznego. Zadania rozszerzonej odpowiedzi wymagały napisania listu oraz zredagowania tekstu użytkowego (zaproszenia).

W obszarze ***czytanie i odbiór tekstów kultury*** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- czytanie różnych tekstów kultury na poziomie dosłownym i przenośnym,
- wyszukiwanie informacji zawartych w tekstach,
- interpretowanie tekstu literackiego,
- odróżnianie faktów do opinii,
- określanie funkcji środków wyrazu w tekście,
- dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych,
- dostrzeganie wartości wpisanych w teksty kultury.

W obszarze ***tworzenie własnego tekstu*** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- budowanie wypowiedzi o charakterze informacyjnym i perswazyjnym,
  - redagowanie dłuższej formy wypowiedzi (listu) – zgodnej z tematem, spójnej, logicznie uporządkowanej,
  - redagowanie tekstu użytkowego (zaproszenia), spójnego, dostosowanego do sytuacji komunikacyjnej,
- dostosowywanie stylu do sytuacji komunikacyjnej i formy wypowiedzi,
- przestrzeganie podstawowych zasad gramatyki, ortografii i interpunkcji,
- posługiwanie się pojęciami swoistymi dla przedmiotów humanistycznych,
- wypowiadanie się na temat sytuacji problemowej przedstawionej w tekstach kultury, formułowanie problemu i podanie sposobów jego rozwiązania.

Opis zestawu zadań z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim *Olimpiada*

Zestaw składał się z 26 zadań, w tym 13 zadań zamkniętych i 13 zadań otwartych, których rozwiązanie wymagało uzupełnienia luki lub samodzielnego sformułowania odpowiedzi. Za poprawne rozwiązanie wszystkich zadań uczeń mógł otrzymać 50 punktów.

Przy konstruowaniu zadań autorzy zestawu wykorzystali 1 tabelę, 3 diagramy, 5 rysunków, schemat, plan i mapę konturową.

W obszarze **umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- operowanie odpowiednimi terminami do opisu zjawisk, obiektów przyrodniczych,
- wykonywanie obliczeń w sytuacjach praktycznych: dodawanie, mnożenie, porównywanie różnicowe, obliczenia procentowe, zamiana jednostek miar,
- posługiwanie się własnościami figur, obliczanie pola powierzchni figury.

W obszarze **wyszukiwanie i stosowanie informacji** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- odczytywanie informacji przedstawionych w formie tabeli, mapy, rysunku, planu i diagramu,
- wykorzystanie informacji w praktyce po uprzedniej ich selekcji, porównaniu, analizie i interpretacji.

W obszarze **wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- wskazywanie prawidłowości w procesach, w funkcjonowaniu układów i systemów,
- posługiwanie się językiem symboli i wyrażeń algebraicznych.

W obszarze **stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów** sprawdzano następujące umiejętności i wiadomości:

- kojarzenie faktów wynikających z obserwacji oraz formułowanie wniosków.

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów - część humanistyczna

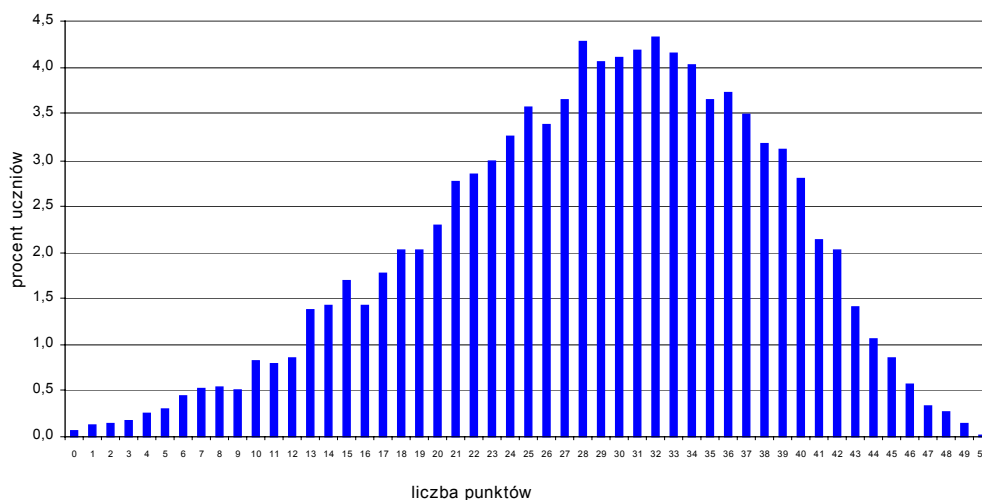
W obszarze **czytanie i odbiór tekstów kultury** uczeń mógł otrzymać maksymalnie 30 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 19 punktów, tj. 63,33% punktów możliwych do zdobycia. Najczęściej występującym wynikiem było 20 punktów. Wynik środkowy wynosił 19 punktów. Zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z obszaru **czytanie i odbiór tekstów kultury** nie były dla uczniów trudne.

W obszarze **tworzenie własnego tekstu** uczeń mógł otrzymać maksymalnie 20 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 9,56 punktu, tj. 47,80% punktów możliwych do zdobycia. Dominował wynik 12 punktów. Mediana wynosiła 10 punktów. Zadania z tego obszaru nie były dla większości uczniów trudne. Z wykresu wynika, że ponad 3% uczniów uzyskało 0 punktów. Przyczyną mogło być udzielenie przez piszącego błędnej odpowiedzi bądź niepodjęcie próby rozwiązania zadań wymagających tworzenia własnego tekstu.

Wykres 9.

Rozkład wyników ogólnych uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim

Do części humanistycznej przystąpiło 10 514 uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim. Rozstęp (różnica między wynikiem najwyższym a najniższym) wynosił 50 punktów. Średnio uczniowie uzyskiwali z tej części egzaminu 28,56 punktu, co stanowi 57,12% wszystkich punktów możliwych do uzyskania. Wykres rozkładu wyników części humanistycznej jest wyraźnie przesunięty w prawo, czyli ujemnie skośny. Wyższa od średniej wartość mediany i modalnej wskazuje na wysoką łatwość całego testu. Mediana (wynik środkowy) wynosiła 29 punktów. Najczęściej występującym wynikiem w tej części były 32 punkty. Rzetelność całego testu wynosiła 0,90.

Wyniki egzaminu – osiągnięcia uczniów – część matematyczno-przyrodnicza

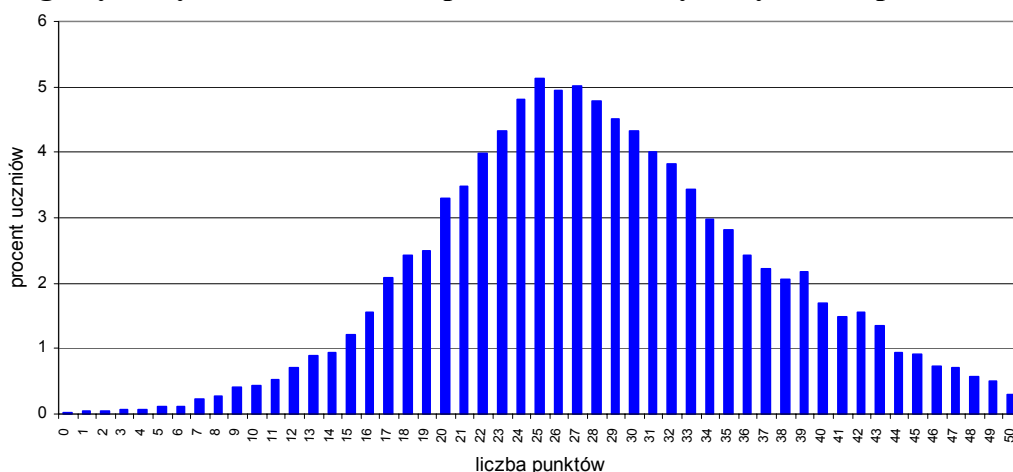
W obszarze *umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 19 punktów. Wynik najniższy wynosił 0 punktów, najwyższy – 19 punktów. Na podstawie wyników uczniów uzyskanych w tym obszarze można stwierdzić, że statystyczny uczeń uzyskał średnio 8,23 punktu, co stanowi 43,32% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 7 punktów. Wynik środkowy był też równy 7 punktów.

W obszarze *wyszukiwanie i stosowanie informacji* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 15 punktów. Wynik najniższy to 0 punktów, najwyższy – 15 punktów. Statystyczny uczeń uzyskał średnio 10,13 punktu, co stanowi 67,53% punktów możliwych do uzyskania. Najczęściej występującym wynikiem było 11 punktów. Wynik środkowy wynosił 10 punktów.

W obszarze *wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych* uczeń mógł otrzymać maksymalnie 9 punktów. Na podstawie wyników uzyskanych w tym obszarze można stwierdzić, że statystyczny uczeń uzyskał średnio 5,39 punktu, tj. 59,89% punktów możliwych do zdobycia. Dominanta i mediana były sobie równe (5 punktów).

W obszarze *stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów* uczeń mógł uzyskać maksymalnie 7 punktów. Statystyczny uczeń otrzymał średnio 4,37 punktu, co stanowi 62,43% punktów możliwych do uzyskania. Mediana i dominanta wynosiły po 5 punktów.

Wykres 10.
Rozkład ogólnych wyników uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim

Do części matematyczno-przyrodniczej egzaminu przystąpiło 10 475 uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim. Średnio uczniowie uzyskiwali z tej części egzaminu 28,12 punktu, co stanowi 56,24% punktów możliwych do uzyskania. Dominował wynik 25 punktów. Wynik środkowy wynosił 28 punktów. Zadania w arkuszu egzaminacyjnym nie były dla uczniów zbyt trudne. Rzetelność całego testu wynosiła 0,88.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie analizy zgromadzonych danych można stwierdzić, iż w szkołach, w których przeprowadzany był egzamin, **nie odnotowano istotnych nieprawidłowości w zakresie jego przygotowania i przeprowadzenia**. Na istotne zmniejszenie liczby nieprawidłowości wpływ miały następujące czynniki:

- **wprowadzenie nauczycieli pracujących w innych szkołach do niemal wszystkich zespołów nadzorujących,**
- **zastosowanie trzech wersji tego samego testu egzaminacyjnego,**
- **bardziej ściśle przestrzeganie *procedur*.**

W porównaniu z ubiegłym rokiem odnotowano mniej odstępstw od *procedur*. Zdarzało się jednak, że:

- nie został spełniony warunek przekazywania przez przewodniczącego szkolnego zespołu egzaminacyjnego materiałów egzaminacyjnych zespołowi nadzorującemu w obecności dwóch przedstawicieli zdających,
- 15 minut przed zakończeniem egzaminu przewodniczący zespołu nadzorującego nie poinformował uczniów o tym, ile czasu zostało zdającym,
- członkowie zespołu nadzorującego, odbierając prace uczniowskie, nie sprawdzali kompletności prac, poprawności kodowania oraz prawidłowości wypełniania kart odpowiedzi,
- udostępniono zdającym dodatkowe kartki na brudnopis.

W trakcie trwania egzaminu zauważono też przypadki innych odstępstw od *procedur*, polegające np. na podejmowaniu prób komunikowania się uczniów z innymi zdającymi lub korzystaniu z niedozwolonych pomocy. **Na te nieprawidłowości powinni zwrócić uwagę przewodniczący szkolnych zespołów egzaminacyjnych (dyrektorzy szkół) oraz członkowie zespołów nadzorujących przed kolejnym egzaminem.**

Wszystkie nieprawidłowości w pracach uczniów zaobserwowane podczas punktowania oraz wynikające z obserwacji organizacji i przebiegu egzaminu skłaniają do sformułowania następujących wniosków:

- **okręgowe komisje egzaminacyjne, we współpracy z kuratoriami oświaty i organami prowadzącymi szkoły,** powinny zatroszczyć się o skierowanie zewnętrznych obserwatorów do każdej sali, w której przeprowadza się egzamin,
- **dyrektorzy okręgowych komisji egzaminacyjnych** nadal powinni – w szkołach, w których wystąpią przejawy niesamodzielności pracy uczniów lub inne nieprawidłowości mogące mieć wpływ na wyniki egzaminu – podejmować decyzje o powtarzaniu egzaminu w dodatkowym terminie,
- **dyrektorzy okręgowych komisji egzaminacyjnych** powinni przekazywać kuratorom oświaty i organom prowadzącym szkoły informacje o zaistniałych nieprawidłowościach, by te mogły wszczynać postępowania dyscyplinarne w stosunku do przewodniczących szkolnych zespołów egzaminacyjnych lub zespołów nadzorujących, które działały niezgodnie z *procedurami*.

W kolejnych latach przedmiotem szczególnej troski komisji egzaminacyjnych, szkół i organów sprawujących nad nimi nadzór pedagogiczny musi być zapewnienie samodzielności wykonywania przez uczniów zadań egzaminacyjnych.

Kuratoria oświaty powinny przeanalizować przyczyny dużego terytorialnego zróżnicowania odsetka uczniów z dysleksją rozwojową oraz stałego i znaczącego wzrostu

odsetka uczniów z dysleksją (w niektórych województwach). Wskazane jest przy tym podanie analizie realizacji przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne zadań wynikających z rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, a dotyczących specyficznych trudności w uczeniu się.

Analiza wyników egzaminu pozwala określić, jak uczniowie opanowali umiejętności ponadprzedmiotowe zawarte w *standardach*.

W części humanistycznej:

- wyniki uzyskane za zadania wymagające czytania i interpretowania tekstów były wyższe niż za tworzenie własnego tekstu,
- trudności sprawiały uczniom przede wszystkim zadania wymagające samodzielnego formułowania myśli, redagowania tekstów zgodnych z formą podaną w poleceniu,
- znaczna część uczniów, podejmując próby rozwiązywania zadań rozszerzonej odpowiedzi, nie potrafiła zapisać swych rozważań poprawnie pod względem językowym, stylistycznym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- uczniowie z dysleksją wykazali się podobnymi umiejętnościami jak uczniowie bez dysfunkcji. Przy dostosowaniu kryteriów punktowania w zakresie zapisu osiągnęli nawet wyższe wyniki niż ich koledzy bez dysfunkcji.

W części matematyczno-przyrodniczej:

- uczniowie mieli mniej problemów z zadaniami wymagającymi wyszukiwania i stosowania informacji,
- trudności sprawiały im zadania problemowe, zadania wymagające stosowania terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów przyrodniczych oraz wskazywania i opisywania faktów, związków i zależności, w szczególności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, przestrzennych i czasowych,
- szczególnie trudne były dla uczniów zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości z obszaru *stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów*.

W obu częściach egzaminu problemy sprawiały uczniom zadania złożone, za które można było uzyskać większą liczbę punktów.

Analiza wyników uzyskanych przez uczniów powinna zostać wykorzystana przez **nauczycieli** do:

- ustalenia trudności, na jakie natrafiają uczniowie,
- refleksji na temat skuteczności procesu nauczania–uczenia się (stosowanych metod kształcenia, wykorzystywanych środków dydaktycznych, wkładu pracy nauczyciela, jego umiejętności dydaktycznych, rzetelności wykonywania zawodu),
- opracowania programu doskonalenia pracy nauczycieli i szkoły oraz polepszania efektów kształcenia; wprowadzenia zmian w organizacji i przyjętych programach nauczania dla poprawienia wyników uczniów.

Trzeba przy pamiętać o tym, że wyniki egzaminów zewnętrznych powinny być traktowane jako niezależne od oceniania szkolnego.

Należy zwrócić uwagę na współpracę nauczycieli tworzących radę pedagogiczną, tak by młodzież uzyskiwała w wyniku kształcenia spójny, całościowy obraz świata. Konieczne jest więc bardziej ściśle współdziałanie zarówno nauczycieli przedmiotów humanistycznych, sprzyjające humanistycznemu kształceniu kulturowemu (także w szkołach położonych dalej od dużych aglomeracji miejskich) i trosce o poprawność językową wypowiedzi uczniów, jak i nauczycieli przedmiotów przyrodniczych i matematyki.

Dyrektorzy szkół, które uzyskały wyniki mieszczące się w staninach od 1. do 3., oraz szkół, które uzyskały znacząco niższe wyniki niż inne szkoły w powiecie (województwie) lub

szkół, których wyniki na skali staninowej w porównaniu do wyników uzyskanych w 2003 roku były znacząco niższe, powinni, korzystając ze swych uprawnień:

- dokonać analizy przyczyn powstałej sytuacji oraz opracować i wdrożyć działania doskonalące dotyczące efektywności kształcenia,
- sformułować oczekiwania wobec organu prowadzącego i pracowników nadzoru pedagogicznego w zakresie wspierania organizacji skutecznego kształcenia w szkole.

Kuratoria oświaty mogą na podstawie wyników egzaminu uzyskanych z okręgowych komisji egzaminacyjnych:

- przeanalizować przyczyny dysproporcji między uczniami szkół wiejskich i uczniami szkół zlokalizowanych w dużych ośrodkach miejskich oraz ustalać kierunki działań doskonalących jakość kształcenia, współpracując w tym zakresie z placówkami doskonalenia nauczycieli,
- planować organizację i sposób sprawowania nadzoru pedagogicznego w województwie,
- badać potrzeby nauczycieli w zakresie doskonalenia oraz inicjować i koordynować działania z nim związane, w tym wspomagać je organizacyjnie,
- monitorować opracowanie i realizowanie przez szkoły programów poprawy efektywności kształcenia,
- zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz służących tworzeniu programów poprawy efektywności działalności dydaktycznej na swym terenie.

Organy prowadzące szkoły powinny:

- przeanalizować wyniki szkół,
- dokonać oceny trafności rozdysponowania środków finansowych przyznanych szkołom,
- podejmować działania wspomagające doskonalenie nauczycieli,
- rozważyć zasadność zmian w wyposażeniu i warunkach organizacyjnych pracy szkół.

Przedmiotem analizy organów prowadzących szkoły i organów nadzoru pedagogicznego, dokonanej we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi, powinny być czynniki, które na poszczególnych terenach wywierały istotny wpływ na wyniki egzaminu i ich przestrzenne zróżnicowanie.

Należy pamiętać, że przy analizowaniu i komentowaniu wyników z kolejnych lat nie powinno się wykorzystywać surowych wyników egzaminu – do porównań należy bezwzględnie stosować skale znormalizowane, np. skalę staninową. Ważne jest przy tym, że na wyniki uzyskiwane przez uczniów wpływ miało wiele czynników: indywidualne (np. dotyczące cech charakterologicznych ucznia), szkolne (np. poziom i warunki nauczania), środowiskowe (np. wykształcenie, zawód, dochody rodziców, bezrobocie, rozwój instytucji kultury) i regionalne (tradycje kulturowo-cywilizacyjne, uwarunkowania historyczne). Wyniki egzaminu, podobnie jak w latach poprzednich, są stosunkowo silnie zróżnicowane regionalnie. W części humanistycznej silniejszy jest wpływ uwarunkowań środowiskowych, natomiast w części matematyczno-przyrodniczej kształt tego zróżnicowania mocniej nawiązuje do historycznych podziałów ziem polskich. Zwraca uwagę związek wyników kształcenia z poziomem bezrobocia. Niższe wyniki egzaminu, a w konsekwencji gorsze wyedukowanie i przygotowanie do znalezienia się na rynku pracy na obszarach o wysokim bezrobociu mogą wpływać na pogłębianie się zjawisk kryzysowych w przyszłości. Wyniki egzaminu w dużym stopniu zależą od stopnia zurbanizowania, czyli – w pewnym uproszczeniu – od wielkości gminy. Zwłaszcza w części humanistycznej wyższe wyniki uzyskali uczniowie uczęszczający do szkół w miastach (aglomeracjach). Szkoły te mają na ogół lepsze wyposażenie, a duża liczba uczniów pozwala na bardziej racjonalne wykorzystanie środków finansowych. Kadra nauczycielska w szkołach miejskich reprezentuje zwykle wyższy poziom wykształcenia, ma

niejednokrotnie lepsze warunki bytowe oraz dostęp do kultury. Szkoły miejskie są też dla uczniów bardziej dostępne przestrzennie (wiąże się z tym krótszy czas dojazdu na zajęcia). Wyższym wynikiom sprzyja też zapewne możliwość wyboru szkoły w miastach i konkurencja między szkołami (w tym publicznymi i niepublicznymi, zwykle – ze względu na koszty – trudniej dostępnymi). Trzeba przy tym zwrócić uwagę na stosunkowo niedługi czas istnienia niektórych gimnazjów i związany z tym wpływ czynników organizacyjno-administracyjnych. Wskazane są jednak dalsze badania, w jakim stopniu ukształtowana historycznie struktura społeczno-gospodarcza (tradycjonalizm kulturowy, wpływy kultur regionalnych, model rodziny) jest czynnikiem wpływającym na osiągnięcia szkolne uczniów. Dlatego **wyniki egzaminu powinny stać się przedmiotem inspirowanych przez ministerstwo, komisje egzaminacyjne i kuratoria oświaty badań naukowych**, które dałyby odpowiedź na pytania o przyczyny ich zróżnicowania, uwzględniając:

- uwarunkowania natury historycznej (długotrwały podział kraju w czasie zaborów między państwa o różnym poziomie rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego oraz zmiany granic po II wojnie światowej i związane z nimi masowe przemieszczenia ludności),
- nierównomierny rozwój gospodarczy poszczególnych części kraju, wskaźnik bezrobocia, stopień i tempo uprzemysłowienia i urbanizacji regionu, rozwój infrastruktury,
- współczesne procesy demograficzne (np. migracje, tempo starzenia się populacji),
- pozycję ekonomiczną, społeczną i kulturową rodziny, wyposażenie domu, uczestnictwo uczniów w kulturze,
- zróżnicowane warunki przyrodnicze,
- regionalne tradycje kulturowe.

Możliwość korygowania zróżnicowania środowiskowego leży już jednak w dużej mierze poza obszarem oddziaływań polityki edukacyjnej.